

Svar på remiss av SOU 2025:91

Ansvarig:
Överförmyndarnämnden Uppsala län

Datum:
2025-12-08

Betänkandet SOU 2025:91 Nya regler om arv och testamente

Sammanfattning

Den gemensamma överförmyndarnämnden för Uppsala län består av åtta kommuner som bedriver överförmyndarverksamheten i samverkan. Dessa kommuner är Uppsala, Enköping, Östhammar, Håbo, Tierp, Knivsta, Heby och Älvkarleby. Östhammars kommun är särskilt angiven som remissinstans för betänkandet, men följande remissyttrande står för den gemensamma nämnden i sin helhet.

Överförmyndarnämnden i Uppsala län har valt att närmare kommentera några delar av betänkandet som påverkar de medborgare som vår verksamhet berör. De förslag som inte kommenteras nedan tillstyrker nämnden i sin helhet eller har i vart fall inget att erinra emot.

1.2 Förslag till lag om ändring i ärvdabalken

Utredningen föreslår ändring av 19 kap 1 § ärvdabalken med innebörden att överförmyndaren är behörig att ansöka om boutredningsman om dödsbodeläggare eller legatarie är omyndig eller har god man eller förvaltare enligt 11 kap 3, 4 eller 7 §§ föräldrabalken. Nämnden anser att överförmyndarens behörighet även bör omfatta dödsbodeläggare eller legatarie som har god man enligt 11 kap 2 § föräldrabalken och god man enligt lag (2017:310) om framtidsfullmakter.

Utredningens föreslagna ändring av 19 kap 14 a § föräldrabalken innebär att boutredningsmannen ska tillställa överförmyndaren en årsredovisning om det finns delägare i boet som är underårig eller som har förvaltare enligt 11 kap 7 § föräldrabalken. Enligt nämnden bör även delägare som har god man enligt 11 kap 1-4 §§ föräldrabalken samt god man enligt lagen om framtidsfullmakt omfattas.

5.3.2 Ändrade regler om arvsavstående och möjlighet att testamentera till förmån för en efterlevande sambo

Enligt utredningen föreslås att arvingar efter en först avliden sambo ska kunna avstå från arv och därmed bli efterarvingar i dödsboet efter den senast avlidna sambon. Dessutom föreslås att sambor ska kunna förordna om sin kvarlåtenskap genom testamentsförordnande för att i

Svar på remiss av SOU 2025:91

större utsträckning uppnå samma resultat som om den avlidna varit gift. Nämnden tillstyrker de förslagna lagändringarna. Som utredningen betonar blir det med tiden färre föräldrar som väljer att ingå äktenskap. Nämnden ser att det ibland leder till negativa konsekvenser för gemensamma barn som får sämre levnadsvillkor än innan dödsfallet när den efterlevande föräldern exempelvis inte har råd att köpa ut barnet från den gemensamma bostaden.

Enligt nämndens bedömning bör dock lagstiftaren lämna utförlig vägledning för när det kan vara aktuellt för överförmyndaren att samtycka till ett arvsavstående i enlighet med de föreslagna lagändringarna. Nämnden anser att det i vissa fall kan vara förenligt med barnets bästa att en ställföreträdare för barnets räkning avstår från arv till förmån för en efterlevande sambo, exempelvis om det är en förutsättning för att barnet ska kunna bo kvar i sin bostad. Nämnden efterfrågar dock tydlighet beträffande om lagstiftaren anser att det finns fler situationer där det kan vara lämpligt med ett arvsavstående till förmån för en efterlevande sambo, och när överförmyndaren bör lämna sitt samtycke till ett sådant förfarande. Dessutom önskar nämnden vägledning beträffande om överförmyndaren ska kunna lämna ett sådant samtycke även när en förordnad ställföreträdare för en vuxen person ansöker om överförmyndarens samtycke till ett arvsavstående till förmån för efterlevande sambo. Enligt nämndens bedömning är det av stor vikt att tydlig vägledning lämnas för att uppnå likabehandling i hela landet.

7.3.3 Vissa brott ska ge arvlåtaren rätt att begränsa en bröstarvinges rätt till laglott

Avsnittet behandlar förslag om att en arvlåtare ska kunna beröva en bröstarvinge laglottsrätten och istadarätten om brottet är uppsåtligt och allvarligt samt om straffpåföljden är 1 års fängelse eller mer. Nämnden tillstyrker förslaget, men bedömer att istadarätten fortsatt ska gälla även då arvinge förverkat sin arvsrätt genom begånget brott.

Nämnden bedömer att avkomlingar till en gärningsperson som förlorat sin arvsrätt fortsatt ska ha rätt att arva den som avlidit och att istadarätten därmed fortsatt ska gälla. Nämnden ställer sig positiv till att det barn som begått brottet inte ska ha rätt till sin laglott. Arvlåtaren ska inte behöva dela sin kvarlåtenskap med någon som utsatt denne eller någon i dennes närhet för brott med ett straffminimum på fängelse i 1 år. Vi bedömer dock att begränsningen av laglotten enbart ska avse den som begått brottet. Vi anser därmed att arvingen, vid förverkande av arvsrätt, ska likställas som avliden och att arvingens bröstarvingar träder i dennes ställe och har rätt till arvet. Detta för att bröstarvingar till en gärningsperson inte ska straffas för sina föräldrars handlingar.

Sammanfattningsvis anser vi att den som förlorat sin rätt till laglott ska betraktas som avliden före arvlåtaren. Detta innebär att dennes barn ska ha rätt att begära jämkning för att få ut laglotten i sin förälders ställe. Eftersom istadarätten är av principiell betydelse bör den regleras i lag.

9.10 Sekretess samt integritets- och dataskydd

Ett nationellt testamentsregister föreslås införas, vilket ska administreras av Skatteverket. Nämnden tillstyrker förslaget, men anser att överförmyndaren bör få möjlighet att begära ut handlingar från registret. Överförmyndaren har tillsyn över att både barn och vuxna som inte själva kan bevaka sina rättigheter får sådant arv som de har rätt till. Enligt nämnden är

Svar på remiss av SOU 2025:91

det därför av vikt att överförmyndaren kan få tillgång till eventuella testamenten som kan påverka de enskildas arv. Detta för att överförmyndaren ska kunna säkerställa att en enskild får det arv denne har rätt till enligt ett testamente. Att låta överförmyndaren få möjlighet att begära ut handlingar från registret effektiviserar även överförmyndarens arbete. Det skulle i sin tur medföra att våra handläggningstider minskar vilket bidrar till att den som ska ta emot ett arv kan tillskiftas arvet snabbare.

15.4 Förslagets betydelse för den kommunala självstyrelsen och andra konsekvenser för kommuner och regioner

Avsnittet behandlar förslagets betydelse för den kommunala självstyrelsen och konsekvenserna för kommuner och regioner. Av avsnittet framgår att utredningen bedömer att de föreslagna ändringarna inte medför någon kostnadsökning för kommunerna. Det framgår dock inte någon konsekvensanalys av hur de föreslagna förändringarna påverkar kommunernas överförmyndarverksamhet. Det har inte heller presenterats någon kostnadsanalys på grund av ökade antal ärenden och tidsåtgången per ärendetyp till följd av ökad komplexitet.

Utredningens förslag innebär till exempel arvsavstående till förmån för efterlevande sambo enligt den föreslagna nya 4 kap 1 § ärvdabalken, vilket överförmyndare ska ge samtycke till. Denna regel gäller både för omyndiga och personer med god man eller förvaltare vilket innebär fler kommunala beslut enligt 15 kap 5 och 6 §§ föräldrabalken. Varje samtycke kräver utredning av om arvsavståndet är förenligt med den enskildes intresse och detta påtalar ökade resursbehov, implementeringsstöd och kompetensutvecklingsbehov.

Förslaget innebär utöver regler om stärkt skydd för efterlevande sambo, även bland annat nya regler om nödtestamenten och införandet av testamentsregister. Alla dessa förändringar innebär i sin tur utökad utredningsplikt, omfattande dokumentation samt längre handläggningstider. Begränsning av laglott vid brott enligt 7 kap 3 a § ärvdabalken kräver dessutom bedömning av domar och brottets art. Förändringen kan även skapa tvister där överförmyndare kommer behöva bevaka bröstarvinges intressen.

Införande av arvsrätt för kusiner innebär att kretsen av dödsbodelägare utvidgas ytterligare och kommer därmed inte sällan att innefatta personer i andra länder. Det kommer genom det bli nödvändigt att förordna flera gode män för en bortavarande part eller okända arvingar enligt 11 kap 3 § föräldrabalken. Fler förordnanden av gode män innebär ökade kostnader för såväl överförmyndarens handläggning som arvoden enligt 12 kap 16 § föräldrabalken.

Sammanfattningsvis kommer de föreslagna ändringarna leda till flertal beslut, flera frågor via telefon och e-post samt omfattande bevakning som överförmyndare kommer behöva hantera. Överförmyndarverksamheter kommer även behöva avsätta vissa resurser för att ordna med utbildnings- och informationsinsatser för ställföreträdarna. Det kommer även krävas uppdatering av rutiner och utbildning av handläggare.

Förutom de ovannämnda omedelbara åtgärderna skulle även överförmyndarverksamheter gynnas av att vidta långsiktiga åtgärder med att utveckla IT-stöd som integrerar testamentsregister, automatiserade rutinkontroller och förbättrad informationsförening mellan myndigheter.

Svar på remiss av SOU 2025:91

Vår slutsats är därmed att den kommunala självstyrelsen visserligen inte påverkas, men de faktiska kostnaderna ökar utan motsvarande finansiering. Den föreslagna reformen är i sig välmotiverad och innebär förbättring av arvsrätten men bedömningen av konsekvenserna för överförmyndarverksamheter är bristfällig. Det innebär i sin tur att reformen riskerar att leda till underfinansierad överförmyndarverksamhet, kvalitetsförsämringar i handläggningen samt ökad press på redan ansträngda överförmyndarresurser.